

סוד כמוס על חמור ועל סוס

1. נועם אלימלך וישלח

וזהו ויהי לי שור וחמור דהיינו שבא לי המדרגה הזאת ממילא שנתן לי השם יתברך. דשור הוא לשון הסתכלות וראיה דאחר שהצדיק מזכך גופו לגמרי אז נותן לו השם יתברך שרואה ומסתכל תמיד בשמו הגדול והשם הויה ברוך הוא הולך לפניו תמיד וזהו ויהי לי שור דהיינו מדרגה עליונה הנ"ל היה לי ממילא בחסד האל יתברך שמו. וחמור רמז שגם גוף החומר נזדכך היטב.

2. הקדמות הרמב"ם - הקדמת הרמב"ם לפרק חלק

... כל התורה הזאת הנתונה ע"י משה רבינו ע"ה שהיא כולה מפי הגבורה... ואין הפרש בין ובני חם כוש ומצרים ושם אשתו מהטבאל ותמנע היתה פלגש ובין אנכי ה' אלהיך ושמע ישראל, כי הכל מפי הגבורה והכל תורת ה' תמימה טהורה וקדושה אמת.

3. רמב"ן על בראשית פרק א פסוק א

עוד יש בידינו קבלה של אמת כי כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה שהתיבות מתחלקות לשמות בענין אחד כאילו תחשוב על דרך משל כי פסוק בראשית יתחלק לתיבות אחרות כגון בראש יתברא אלהים וכל התורה כן מלבד צירופיהן וגימטרייתיהן של שמות וכבר כתב רבינו שלמה בפירושו בתלמוד ענין השם הגדול של ע"ב באיזה ענין הוא בשלשה פסוקי' ויסע ויבא ויט ומפני זה ספר תורה שטעה בו באות אחת במלא או בחסר פסול.

4. ספר מורה נבוכים - חלק א פתיחה

"והנה שלם מצב ארצה וגו'"; כי אמרו, 'סלם' יורה על ענין אחד, ואמרו, 'מצב ארצה' יורה על ענין שני, ואמרו, 'וראשו מגיע השמימה' יורה על ענין שלישי, ואמרו, 'והנה מלאכי אלהים' יורה על ענין רביעי, ואמרו, 'עלים' יורה על ענין חמישי, ואמרו, 'וירידים' יורה על ענין ששי, ואמרו 'והנה יי נצב עליו' יורה על ענין שביעי - הנה כל מלה שבאה בזה המשל היא לענין מוסף בכלל הנמשל.

5. ספר תהילים פרק לב

(ט) אֶל תִּהְיוּ פְסוּסִים כְּפָרְדַּי אֵין הָבִין ...

6. רמב"ם יד החזקה - הלכות יסודי התורה פרק א

(ט) אם כן מהו זה שכתוב בתורה ותחת רגליו כתובים באצבע אלהים יד ה' עיני ה' אזני ה' וכיוצא בדברים האלו הכל לפי דעתן של בני אדם הוא שאינן מכירין אלא הנופות הגופות ודברה תורה כלשון בני אדם והכל כנויים הן שנאמר אם שנותי ברק חרבי וכי חרב יש לו ובחרב הוא הורג אלא משל והכל משל. ראה לדבר שנביא אחד אומר שראה הקב"ה לבושיה כתלג חיור ואחד ראהו חמוץ בגדים מבצרה משה רבינו עצמו ראהו על הים כגבור עושה מלחמה ובסיני כשליח צבור עטוף לומר שאין לו דמות וצורה אלא הכל במראה הנבואה ובמחזה ואמתת הדבר אין דעתו של אדם מבין ולא יכולה להשיגו ולחקרו וזה שאמר הכתוב החקר אלוה תמצא אם עד תכלית שדי תמצא:

6א. אנציקלופדיה תלמודית כרך א טור תרעח

במקום שמסתבר מצד הלשון שהמקרא הוא לא כפשוטו, הדרשה מוציאתו מפשוטו.

7. ספר תפארת ישראל - פרק יג

כל מלין דאורייתא מלין עלאין ורזין עילאין, תא חזי עלמא עלאה ועלמא תתאה בחד מתקלא אתקלו ישראל לתתא מלאכי עלאי לעילא, מלאכי עלאי כתיב בהו עושה מלאכיו רוחות (האי באתר עלאה) בשעתא דנחתין לתתא (אף על גב דנחתין) מתלבשי בלבושא דהאי עלמא ואי לא מתלבשי בלבושא כגוונא דהאי עלמא לא יכלין למיקם בהאי עלמא ולא סביל לון עלמא, ואי במלאכי כך אורייתא דברא להו וברא עלמין כלחו וקיימין בגינה על אחת כמה וכמה כיון דנחתת להאי עלמא אי לאו דמתלבשא בהני לבושין דהאי עלמא לא יכיל עלמא למסבל, ועל דא האי ספור דאורייתא לבושא דאורייתא איהו מאן דחשיב דהאי לבושא איהו אורייתא ממש ולא מלה אחרא תיפת רוחיה ולא יהא ליה חולקא בעלמא דאתי בגין כך אמר דוד גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך ...

עע

8. הרב חיים ויטל.

עוֹד כַּתֵּב שֶׁס בְּנֵנוּלֵי חֵירוֹם שְׁמִי שְׁחִין מֵאֵמִין
שִׁיב סוֹד גּוֹרֵעַ סִמָּךְ מִפִּרְדָּס,
וְנִשְׁאֵר פִּרְדָּס, וְזֶהוּ מִ"שׁ הַכְּתוּב (תְּהִלִּים לז'
ע"י) אֵל תִּהְיוּ כְּסוּסִים כְּפִרְדַּי אֵין הָבִין.
תְּהִלָּתָא

ד' תשנ"ח וינא, חתר קו יוסף, 5, עמוד 106 ל'הודיע' חתור אורח ד'תשנ"ח

9. אנציקלופדיה התלמודית. "אגדה"

אחר לימוד האגדה אומרים קדיש דרבנן רמב"ם סו"ס אהבה. להסוברים שאין אומרים קדיש אחר לימוד הלכות ומשנה אומרים אחר לימודם דבר אגדה כדי לומר קדיש, ומטעם זה נהגו לומר אחר פרקי אבות אגדת ר' חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה וכו' וכן אחר פטום הקטורת ואחר במה מדליקין אגדת אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא תלמידי חכמים וכו'.

עין איה / שבת ב דף סג ע"א

א"ל רב כהנא למר בריה דרבינא, האי בדברי תורה כתיב. א"ל, אין מקרא יוצא מדי פשוטו לעולם.

... אף שהפשט של המקרא יוכל פעמים רבות להיות הלבוש הדמיוני להרעיון הפנימי, שהוא הרבה יותר מבוכר ומתעלה עליו, מ"מ לא תהיה ביניהם סתירה כ"א התאמה גמורה פנימית. וכשם שבעולם הרוחני, הגבורה הרוחנית היא מתגלה בתכלית שלמותה ע"י מה שסוללת לה את דרכה במה שהיא מסירה מפניה את המעצורים הקשים המחשיכים את אורה, כמו מוקשי הטעות של הדעות המטעות המחשיכות את יפעת השכל, והנטייות הגסות של הרצון הבהמי המשפילות ומעוותות את הרצון

הקדוש של הטוב העליון הגנוז בפנימיותה של הנשמה, שהכח הפנימי הטהור והעדין, הקדוש בקדושה עליונה, יוצא מן הכח אל הפועל, ע"י הנצחון שמנצח את העומדים נגדו, במעלה יותר עליונה מאותה המדרגה שהיה יכול לעמוד עליה אלמלא היתה דרכו נשאת סלולה לפניו בלא מעצורים, כן האיבוד המעשי של אויבי ה', צוררי הטוב והצדק, הוא דבר המעטר את הגבורה המעשית בעטרה תכשיטית, שלא רק ההכרח לבד מחפה על פעולת חרב זאת כ"א העילוי האנושי הוא המביא לכך. ע"כ, הרעיון של גבורת התורה שנמשלה בחגירת חרב, לאבד את המעכבים הרוחניים ע"י תגבורת האור של האמת והצדק, החקוק בנמשל הפנימי של מה שרוח הקודש מקלסת את ההוד שבגבורה, הוא מותאם להרעיון המעשי של [ה] הצדקה לתן לחרב את זכות התכשיט, מפני שכך היא המדה של התאמת המחשבה משפלות המדרגה הדמיונית עד העילוי של המדה השכלית היותר עליונה, ו אין מקרא יוצא מידי פשוטו לעולם. ואפילו אם יתעלו הדורות, והמבט הפנימי יהיה תופס את המקום היותר חשוב בשדרות החברה היותר רחבות, מ"מ לעולם ימצא ג"כ הדמיון היותר נמוך את זכות קיומו וערכו, עד שאין מקרא יוצא מידי פשוטו לעולם.

6. ספר מורה נבוכים - חלק א פתיחה

אמר החכם, "תפוחי זהב במשכיות כסף - דבר דבר על אפניו". ושמע באור זה הענין אשר זכרו. כי 'משכיות' הם הגופות המפתחים בפתוחים משבכים - רצוני לומר, אשר בהם מקומות פתוחים דקי העינים מאד, כמעשי הצורפים - ונקראו כן, מפני שיעבור בהם הראות, תרגום "וישקף" - 'ואתסכי'. ואמר, כי משל תפוח זהב בשבכת כסף דקת הנקבים מאד הוא - הדבר הדבור על שני אפניו. וראה מה נפלא זה המאמר בתאר המשל המתקן, וזה - שהוא אומר, שהדבר שהוא בעל שני פנים - רצוני לומר, שיש לו נגלה ונסתר - צריך שיהיה נגלה טוב ככסף, וצריך שיהיו תוכו טוב מנגלהו, עד שיהיה תוכו בערך אל כליו כזהב אצל הכסף; וצריך שיהיה בגלוי מה שיורה המתבונן על מה שבתוכו - כמו זה התפוח של זהב אשר כסוהו בשבכת כסף דקת העינים מאד, וכשיראה מרחוק או מבלי התבוננות, יחשב הרואה בו שהוא תפוח של כסף, וכשיתכלל איש חד הראות הסתכלות טובה, יתבאר לו מה שבתוכו וידע שהוא זהב. וכן הם משלי הנביאים ע"ה, נגליהם - חכמה מועילה בדברים רבים, מכללם - תקון עניני הקבוצים האנושיים, כמו שיראה מגלויי 'משלי' ומה שידמה להם מן הדברים; ותוכם - חכמה מועלת בהאמת האמת על אמתתה:

(111-112) ספר מחשבות חרוץ - אות ה

ופירוד אות א' מן הכסא שהוא המקום לשכינתו יתברך דרך קביעות כמו כסא מלכות מושב המלך, ועיקר שם כסא הונח לכסא מלכים כמדומה בלשון הקודש ועיקר המלה כס כי כן דמות הכסא עגול ודומה ל - ס' ו - כ', ורוב מילות לשון הקודש הם מורות בתמונתן על הדבר שהם מורים עליו וכדרך שכתב רב האי גאון בריה דמר רב נחשון על ווי העמודים מובא במהר"מ אלשקר (תשובה ע"ד), וכך היו עושים תמונת הכסא פעמים פתוח מצד צפון פעמים סתום, והיינו כידוע מה שכתבו חכמי האמת בענין מה שאמרו (ברכות ל"א ע"ב) דיברה תורה כלשון בני אדם שגם זה רק כלשון בני אדם דבאמת דיברו בני אדם בלשון תורה, וכל השמות והלשונות שבתורה על צד ההשאלה כיד ה' ועיני ה' וכדומה הם על צד ההשאלה אצל בני אדם דעיקר הלשון הוא לשון הקודש שנאמר על הקדושה והיה קודם שנברא העולם ובו נברא העולם:

וכן שם כסא עיקרו על כסא כבודו יתברך שמו והשמים כסאי, והם אחוזים ופגושים בארץ כפי דברי חז"ל בהספינה (בבא בתרא ע"ד). דנשקי שמיא וארעא אהדדי, וכן איתא במדרש (פרקי דר' אליעזר פרק ג') כונן קורקסי וכו' עיין שם, והיינו בצד צפון הפתוח כמו שאמרו (בבא בתרא כ"ה ע"ב) עולם לאכסדרה דומה והוא דומה ל - ב' דמרובע כפי דברי חז"ל וכמו שנאמר בכנפות הארץ וכנף היינו מרובע ככנף דציצית ועל כן דומה ל - ב'. והשמים עגולים דומים ל - ל' מצד חיבורם לארץ דהצפון פתוח ומצד עצמם הם סתומים מכל צד, ועל כן נקרא כסא כס על שם תמונתו, ו - א' על שם אלופו של עולם דגניי בגויה על כן אין נרגשת במבטא, ועמלק שרוצה להפריד הנסתר מהנגלות ולומר דאין שם העלם בנגלה כלל הרי מפריד הכסא גם כן כס מן ה - א':

5ב. ספר מורה נבוכים - חלק א פרק לג

וזאת היא הסיבה ב'דיברה התורה כלשון בני אדם', כמו שבארנו - להיותה מוכנת להתחיל בה וללמוד אותה הנערים והנשים ולכ העם, ואין ביכלתם להבין הדברים כפי אמיתתם; ולזה הספיקה עמהם הקבלה בכל ענין שהאמת נבחרת, ובכל ציור - מה שישיר השכל אל מציאותו, לא אל אמיתת מהותו. וכשיהיה האיש שלם וינמסרו לו סתרי תורה, אם מזולתו או מעצמו, כשיעוררוהו קצתם אל קצתם, יגיע למדרגה שיאמין בדעות האמיתיות ההם בדרכי ההאמה האמיתית, אם במופת - במה שאפשר בו מופת, או בטענות החזקות - במה שאפשר בו זה; וכן יציר הענינים ההם, אשר היו לו דמיונות ומשלים, באמיתותיהם, ויבין מהותם:

5א. ספר העקרים - מאמר ראשון פרק ב

וזהו דרך אונקלוס הגר ויונתן בן עוזיאל ושאר חכמי ישראל שפירשו כל הפסוקים שבאו בתורה ובנביאים מורים על ההגשמה באופן מסכים אל האמת והוציאו אותם מפשוטם להיות פשוטיהן דעת כוזב ואמרו דברה תורה כלשון בני אדם וכדי לשכך את האו

5ג. רמב"ם יד החזקה - הלכות יסודי התורה פרק א

(יב) והואיל והדבר כן הוא כל הדברים הללו וכיוצא בהן שנאמרו בתורה ובדברי נביאים הכל משל ומליצה הן כמו שנאמר יושב בשמים ישחק כעסוני בהבליהם כאשר שש ה' וכיוצא בהן על הכל אמרו חכמים דברה תורה כלשון בני אדם וכן הוא אומר האותי הם מכעיסים הרי הוא אומר אני ה' לא שנית ואילו היה פעמים כועס ופעמים שמח היה משתנה וכל הדברים האלו אינן מצויין אלא לגופים האפלים השפלים שוכני בתי חומר אשר בעפר יסודם אבל הוא ברוך הוא יתברך ויתרומם על כל זה:

4. ספר מורה נבוכים - חלק א פתיחה

ודע - כי משלי הנבואה יש בהם שני דרכים. מהם - משלים, שכל מלה שבמשל ההוא יש בה ענין; ומהם - מה שיהיה כל המשל מגיד על כל הענין ההוא, ויבאו במשל ההוא הנמשל דברים רבים מאד, אין כל מלה מהם מוספת ענין בענין ההוא הנמשל, אבל הם ליפות המשל וסדר הדברים בו, או להפליג בהסתיר הענין הנמשל, וימשכו הדברים כפי כל מה שראוי בגלוי של המשל ההוא. והבן זה מאד:

אמנם דמיון המין הראשון ממשלי הנבואה - אמרו, "והנה שלם מצב ארצה וגו'"; כי אמרו, 'שלם' יורה על ענין אחד, ואמרו, 'מצב ארצה' יורה על ענין שני, ואמרו, 'וראשו מגיע השמימה' יורה על ענין שלישי, ואמרו, 'והנה מלאכי אלהים' יורה על ענין רביעי, ואמרו, 'עלים' יורה על ענין חמישי, ואמרו, 'וירדו' יורה על ענין ששי, ואמרו 'והנה יי נצב עליו' יורה על ענין שביעי - הנה כל מלה שבאה בזה המשל היא לענין מוסיף בכלל הנמשל.

(5) ספר מורה נבוכים - חלק א פתיחה

אמרו 'ז"ל': "להגיד כח מעשה בראשית לבשר ודם אי אפשר, לפיכך סתם לך הכתוב, "בראשית ברא אלהים וגו'" - וכבר העירוך על היות אלו הענינים הנזכרים 'סתומות'. וכבר ידעת מאמר שלמה, "רחוק מה שהיה ועמק עמק, מי ימצאנו?" ושם הדברים בכל זה בשמות המשתתפים, בעבור שיבינם ההמון על ענין, כשעור הבנתם וחלשת ציורם, ויקחם השלם, שכבר ידע, על ענין אחר:

...אי אפשר עוד להסביר גם אמונה פשוטה לאנשים בינונים, כ"א ע"פ הרחבת הדעת רזי עליון שהם עומדים ברומו של עולם, ופתחי השערים של מעשה בראשית, הם הם גורמים עצמיים לפתיחת שערי מעשה מרכבה, שהיא ההנהרה העליונה, המסגלת את החושים ואת הרצונות את ההכרות ואת הרגשות, להאחז בעומק הרוחניות, האיתנה, במקור חיים תמימים ונצחיים.

5. ספר מורה נבוכים - חלק א פרק כו

... לפי 'לשון בני אדם' - כלומר, הדמיון ההמוני - היו האכילה והשתיה אצלם חסרון בחוק האלוה והתנועה אינה חסרון בחוקו, ואף על פי שהתנועה אמנם הצריך אליה החסרון. וכבר התבאר במופת, כי כל מתנועע בעל גודל - מתחלק בלא ספק; והנה יתבאר אחר זה היותו ית' בלתי בעל גודל, ולא תמצא לו תנועה; ולא יתואר גם כן במנוחה, כי לא יתואר במנוחה אלא מי שדרכו להתנועע. וכל אלה השמות המורים על מיני תנועות בעל החיים כולם, יתואר בהם ית' על הדרך שאמרנו, כמו שיתואר בחיים, כי התנועה - מקרה דבק לבעל החיים. ואין ספק כי בהסתלק הגשמות יסתלקו כל אלה, כלומר, 'ירד ועלה והלך ונצב ועמד וסבב וישב ושכן ויצא ובוא ועבר' וכל מה שדומה לזה:

זוה הענין, ההארכה בו - יתרון, אלא מפני שהרגילוהו דעות ההמון, לכן צריך לבארו לאשר לקחו עצמם בשלמות האנושי, ולהסיר מהם אלו המחשבות, המתחילות משני הנערות אליהם - במעט הרחבה, כמו שעשינו:

(1) ספר נצח ישראל - פרק ז

ואתה האדם, הבן דברי חכמים וסודותיהם, אשר אם תדע ותבין את אשר לפניך לא יהיה לך ספק בכל אלו הדברים, שכולם בנויים על יסוד אחד, וסדר האמת והחכמה. ואל יעלה על דעתך שיש ספק בדבר אחד מן הדברים האלו, אבל כל הדברים האלו אשר אמרנו הם כמו טפה מן הים. כי איך אפשר לחמורים כמונו לעמוד בסוד קדושים. וגם אל תשער בדעתך כי אפשר לכתוב בפירוש, כי איך אפשר לפרש הכל בכתב. אבל באלו דברים תראה עדות על דברי חכמים, כי כל דבריהם דברי חכמה, וכל דברי זולתם הבל. ואם היינו באים לכתוב על המאמרים האלו מה שרמזו, לא היה מספיק הזמן. ואם תתבונן מאוד מאוד, תמצא שכל הדברים האלו אמת, והם יוצאים מחכמה פנימית:

עין איה / שבת ב דף סג ע"א

א"ל רב כהנא למר בריה דרבינא, האי בדברי תורה כתיב. א"ל, אין מקרא יוצא מדי פשוטו לעולם.

הדמיון והשכל, אע"פ שהם נראים כשני דברים נפרדים זה מזה, ולפעמים והן רבות מאד ג"כ מתנגדים מאד זה לזה, הם בכל זה חזיון אחד וענין אחד. הצד הרוחני הפנימי שבאדם, מתחיל את פעולתו החיונית של הרעיון בהתחלתו בדמיון, ואח"כ הדבר הולך ומתבכר, עד שהוא מתעלה בפעולתו זה עצמו עד למרום השכל, ונמצא שאין השכל אלא הפרי המבוכר שגרעינו התחיל להיות צומח בדמיון. ע"כ, התורה השלמה של בקשת האמת, היא לא לעקר את הדמיון ממציאותו והשפעתו לגמרי, כ"א למצא את התאמתו אל השכל שבקרב, וכשהוא מתחבר יפה אל השכל הוא משפר ומנעימו יותר, ומוציא הוא יותר את כל המאורות היותר גנוזים שבעומק השכל אל הגלוי. שלמותה של ההתאמה הזאת, היא מתראה בהגלויים היותר שלמים שברוח האדם, שהצד היותר עליון שבהם הוא גלוי רוח הקודש והנבואה, שבהם הכל הולך ממקור השלמות המקפת, הלוקחת את הרעיון מהעולם הכולל כל, המתגלה ע"י האור של השלמות האלהית המופיעה על החושים המוארים באור האלהי. ע"כ, אף שהפשט של המקרא יוכל פעמים רבות להיות הלבוש הדמיוני להרעיון הפנימי, שהוא הרבה יותר מבוכר ומתעלה עליו, מ"מ לא תהיה ביניהם סתירה כ"א התאמה גמורה פנימית. וכשם שבעולם הרוחני, הגבורה הרוחנית היא מתגלה בתכלית שלמותה ע"י מה שסוללת לה את דרכה במה שהיא מסירה מפניה את המעצורים הקשים המחשיכים את אורה, כמו מוקשי הטעות של הדעות המטעות המחשיכות את יפעת השכל, והנטיית הגסות של הרצון הבהמי המשפילות ומעוותות את הרצון הקדוש של הטוב העליון הגנוז בפנימיותה של הנשמה, שהכח הפנימי הטהור והעדין, הקדוש בקדושה עליונה, יוצא מן הכח אל הפועל, ע"י הנצחון שמנצח את העומדים נגדו, במעלה יותר עליונה מאותה המדרגה שהיה יכול לעמוד עליה אלמלא היתה דרכו נשאת סלולה לפניו בלא מעצורים, כן האיבוד המעשי של אויבי ה', צוררי הטוב והצדק, הוא דבר המעטר את הגבורה המעשית בעטרה תכשיטית, שלא רק ההכרח לבד מחפה על פעולת חרב זאת כ"א העילוי האנושי הוא המביא לכך. ע"כ, הרעיון של גבורת התורה שנמשלה בחגירת חרב, לאבד את המעכבים הרוחניים ע"י תגבורת האור של האמת והצדק, החקוק בנמשל הפנימי של מה שרוח הקודש מקלסת את ההוד שבגבורה, הוא מותאם להרעיון המעשי של [ה] הצדקה לתן לחרב את זכות התכשיט, מפני שכך היא המדה של התאמת המחשבה משפלות המדרגה הדמיונית עד העילוי של המדה השכלית היותר עליונה, ו אין מקרא יוצא מידי פשוטו לעולם. ואפילו אם יתעלו הדורות, והמבט הפנימי יהיה תופס את המקום היותר חשוב בשדרות החברה היותר רחבות, מ"מ לעולם ימצא ג"כ הדמיון היותר נמוך את זכות קיומו וערכו, עד שאין מקרא יוצא מידי פשוטו לעולם.